

Principer för utskrift

Huvudprincip

Huvudprincipen för utskriften är att stava berättarens tal som det låter och att använda så få specialtecken som möjligt. Det innebär att *o*-ljudet alltid skrivs med *o*, *å*-ljudet med *å*, *j*-ljudet med *j* och *ck* (långt *k*) skrivs med *kk*:

noga 'noga'.

åm 'om'.

färja 'färga', *jur* 'djur'.

mykke 'mycket', *stakk* 'stack'.

Det finns tre ljud i riksspråket som inte har någon egen bokstav, *ng*-, *sje*- och *tje*-ljuden, och dessa skrivs på följande sätt:

ng-ljudet skrivs *ng*: *dräng*.

sje-ljudet skrivs *sj*: *sju* 'sju', *kansje* 'kanske'.

tje-ljudet skrivs *tj*: *tjörde* 'körde', *tjött* 'kött'.

Dessutom finns en "hopsmältning" (assimilation) av *r + d* (*bord*), *l* (*sorl*), *n* (*barn*), *s* (*fors*) och *t* (*fort*) till ett enda ljud, en s.k. supradental. Dessa ljud får ingen särskild beteckning utan skrivs som i riksspråket.

Lång konsonant dubbeltecknas i regel och särskilt för att undvika missförstånd: *hemm* 'hem', *hadde* 'hade', *ifrånn* 'ifrån'. I ett antal småord, som ofta står obetonade, följs stavningen i riksspråket: *en*, *den* (*dän*) 'den', *dåm* (*dôm*) 'dom', *din*, *min*, *sin*, *han*, *hans*, *hon*, *man*, *såm* (*sôm*) 'som', *men* (*män*) 'men', *åm* (*ôm*) 'om' o.likn.

Särskilda tecken

De flesta dialekter har dock ett antal ljud som inte finns i riksspråket. För att göra dialekten rättvisa återges några av dessa.

Tecken för speciella ljud

ê ett slutet *ä*-ljud som närmar sig *e*-ljud: *dêr* 'där', *fêrdit* 'färdigt'.

ô ett mycket öppet *ö*-ljud, ofta *u*-, *å*- eller *ä*-färgat: *gôtt* 'gott', *môrna* 'morgnarna'.

û ett ljud mellan öppet *u* och öppet *ö*: *bûrja* 'börja', *fûrst* 'först'.

â ett *ä*-haltigt *a* eller ett mycket öppet, "brett" *ä*-ljud: *allâ* 'alla', *annârs* 'annars'.

ɽ s.k. "tjockt" *l*: *julɽ* 'jul', *kläder* 'kläder'.

ș ett *sje*-ljud som förekommer tillsammans med *l*: *șlipsten* 'slipsten', *șläppa* 'släppa'.

Diftongering

Ganska ofta förekommer något som är eller som liknar en diftongering. Det är en vokal som följs av något skulle kunna uppfattas som ett slags *e*-ljud eller ljudstöt. Den markeras med ett upphöjt, litet *e*, exv. *å^e*. Vanligtvis diftongeras lång vokal men ibland även kort vokal: *mä^e* 'med', *li^ete* 'lite'; *mykke^e* 'mycket', *ätä^e* 'äta'. Särskilt vid kort vokal kan det emellanåt vara svårt att uppfatta om det är en diftongering eller inte.

Skiljetecken

- ... avbrott i talet, brott i sats- eller meningsbyggnaden. Vid avbrott mitt i ett ord skrivs bindestreck efter det avbrutna ordet följt av tre punkter.
- ( ) osäker tolkning eller talarens skratt.
- (---) ord som sägs men ej kan uppfattas och tolkas.
- < > kort inpass i annans tal av sådant som är av betydelse i samtalsåtergivning, t.ex. <Just ja.>, <Skratt.>.
- [- -] parti som av utskrivaren utelämnats ur texten.

Övriga tecken

- ´ akut accent: *to´mten*, bestämd form av *tomt*.
  - ˘ grav accent: *to˘mten*, bestämd form av *tomte*.
- Accenttecken används enbart om ett ords betoning avviker från riksspråkets: *sko˘gen* 'skogen', *ga˘rne* 'garnet'.
- : markerar från riksspråket avvikande vokallängd, exv. *e:n* 'en' eller lång vokal vid betoning, exv. *inte:* 'intill'. Kolon används även ibland för tydlighets skull, exv. *slå i:* 'slå i', *förr i ti:n* 'förr i tiden', *skulle di si:-t* 'skulle de se det'.

Kommentar

Spontant, dialektalt tal är inte alldeles lätt att återge i skrift. En talare uttalar nämligen inte alltid samma ord eller samma ljudföljd på samma sätt. Beroende på ett antal olika faktorer kan en och samma persons uttal variera. Denna variation kan ibland vara svår att uppfatta och framför allt svår att återge i skrift. Det kan bl.a. gälla ändelsevokalerna, som ofta är obetonade. Det är kanske inte heller önskvärt att fånga alla detaljer och all variation. En sådan utskrift skulle nämligen bli mycket svårläst och därmed inte särskilt användbar. Lättlästa texter innebär därför en viss generalisering i utskriften.

Några iakttagelser angående vokaler som har växlande uttal och som därför ibland är svåra att särskilja.

e- och *ä*-ljud kan ligga mycket nära varandra, exv. *senn* – *sänn* 'sedan'.

å- och *o*-ljud kan växla på ett sätt som ibland kan vara svårt att uppfatta, t.ex. *gång*er – *gong*er 'gångar', *många* – *monga* 'många'.

Det förekommer också att en del vokaler avviker från riksspråkets men inte tillräckligt mycket för att de skall återges på något särskilt sätt. Några exempel:

ö kan vara mer slutet och rundat än i riksspråket, t.ex. i *före* 'före', *tjöpa* 'köpa'.

a kan ha *å*-klang, t.ex. i orden *hadde* 'hade', *marka* 'märken'.

u kan uttalas mer framskjutet och rundat än i riksspråket, t.ex. i orden *jur* 'djur', *nu* 'nu', *kunne* 'kunde', *ull* 'ull'.